

FORK

Forum for kriseberedskap og restverdiredning for kunst og kulturminner

RAPPORT 2014-2020

Innhold

Innledning.....	2
Hva er kriseberedskap og restverdiredning?	3
Mål og organisering.....	3
FORK's medlemmer	3
Rekruttering til nettverket ved frafall	6
Ledelse.....	6
Fokusområder	6
Mangler i norsk kriseberedskap og redningstjeneste	6
Agenda.....	7
Aktivitet 2014 - 2020	8
Kort historikk	8
Møter.....	8
Samarbeid.....	8
Gjensidig informasjon innad i FORK	9
Seminarer	9
Pangseminar 2015	9
Kulturrådets fagdag 2016 i samarbeid med FORK: Risiko og verdi	10
Seminarer i regi av Finans Norge – RVR-tjenesten.....	10
Seminarer i regi av KA	11
Revisjon av redningstjenestens håndbok.....	11
Bransjestandard for saneringsbransjen – NHO Service.....	11
Informasjon på nettsider og økonomi.....	13
FORK i media	13
Hendelsesforløp skadehendelser	13
Konservatorkompetansen	13
Kartdata for 110-sentralene	14
Oppsummering.....	14
Mål for de neste 6 årene	15
Vedlegg 1. Program pangseminar 2015	16

Innledning

Mellom 2011 og 2013 var det flere store og katastrofale hendelser i norsk historie, både med tap av menneskelig, men også tap av kulturminneverdier. Flere innenfor kulturminnefeltet ble oppmerksom på at det var lite kommunikasjon mellom redningstjenesten, forvaltning og fagfolk innenfor kunst og kulturminner. NKF-N (Nordisk Konservator Forbund – Norge) inviterte Finans Norge, Riksantikvaren og KORO (Kunst i offentlig rom) til et fagseminar i desember 2013. Dette resulterte i et initiativ fra alle 4 organisasjoner til å starte opp et samarbeidsforum. I januar 2014 ble det første FORK-møtet holdt i Riksantikvarens lokaler.

Nasjonalt forum for kriseberedskap og restverdireddning for kunst og kulturminner (FORK) består av representanter fra Riksantikvaren, Kulturrådet, KORO, KA (Kirkelig arbeidsgiver- og interesseorganisasjon), NKF-N, Riksarkivet og RVR-tjenesten. Denne sammensetningen er ikke tilfeldig. Sammen besitter vi kunnskap om Norges kulturminner, fra små gjenstander til store bygg, i både privat og offentlig eie. Vi har kunnskap om kunst i alle former og om arkivalia, og vi har tett kontakt med to faggrupper som er viktige for etterarbeid etter en krise: brannredningstjenesten og det norske konservatorforbundet.

Etter 6 års arbeid setter vi her en fot i bakken og ser på hva vi har jobbet med i de årene vi har eksistert. Arbeid med kriseberedskap haster alltid, men tar også tid. Vi ønsker å tro at FORK har bidratt til noe positivt i dette arbeidet hittil, og vil fortsette med det i noen år fremover. Målet er at FORK en dag skal bli overflødig.

På vegne av FORK,

Kjersti Marie Ellewssen, leder i FORK 2015-2020

Oslo, 25. august 2020

Hva er kriseberedskap og restverdiredning?

En krise er en hendelse som krever umiddelbar respons. Brann, flom, hærverk og naturskader er eksempler på krisehendelser. Det kan også være kollaps i tekniske installasjoner i et bygg.

Kriseberedskap omfatter all sikring, forebyggende og aktiv, for å forhindre og redusere omfanget av en krise. En detaljert risiko- og sårbarhetsanalyse (ROS) er helt essensielt for god kriseberedskap. Dette er et kontinuerlig arbeid med jevnlig oppfølging av organisatoriske tiltak og oppdatering av planverk (sikringsplaner).

Restverdiredning innebærer alt etterarbeid etter en krise for å minimere materielle skader.

Mål og organisering

Det overordnede målet er å unngå tap av nasjonale, regionale og lokale kunst- og kulturhistoriske verdier ved krisehendelser. Det skal vi gjøre gjennom å øke kompetansen og bevisstheten om kulturminner og krisehåndtering av kulturminner. Vi skal jobbe overordnet for å dekke mangler og feil i kriseberedskapen for kunst og kulturminner.

I etterarbeidet etter krisehendelser er det fokus på menneskeliv og økonomiske verdier, mens hensynet til antikvariske og kulturhistoriske verdier ofte blir glemt. Forsikringsselskaper, redningstjeneste og saneringsselskaper har lite kunnskap om kunst og kulturminner, og feil eller forsinkelser i etterarbeidet fører til flere sekundærskader enn nødvendig. Skader vil akselerere raskt dersom de klimatiske forholdene ikke stabiliseres på riktig måte og verdiene ikke blir håndtert raskt nok av riktige fagfolk.

Forumet skal ha en koordinerende og initierende funksjon på nasjonalt nivå, der endringene skal skje på regionalt og lokalt nivå. Forumet vil bidra med kunnskap og nettverksbygging. Vi skal fremme viktigheten av en strategisk og bevisst tilnærming til feltet, og jobbe for at de nødvendige støttefunksjonene er på plass i alle deler av landet. Herunder synliggjøre konservatorprofesjonen, samt styrke dennes rolle i en krisesituasjon.

FORK's medlemmer

FORK er satt sammen av personer som jobber i myndigheter og organisasjoner som på hver sin måte har kunnskap og påvirkningskraft innenfor redningstjeneste og forvaltning av kulturminner. I tillegg er NKF-N medlem, fordi organisasjonen representerer en sentral faggruppe i arbeidet med restverdiredning av kunst og kulturminner.

Ingen av medlemsorganisasjonen i FORK skal ha kommersielle interesser innenfor feltet, da dette vil undergrave vår virksomhet. Forumet ønsker å være et lite forum med få representanter. En mindre gruppe som representerer den kompetansen vi føler nødvendig for å kunne være en ressurs for å bedre kriseberedskapen for kulturminner i Norge.

Nedenfor er det en kort presentasjon av de ulike medlemsorganisasjonene i FORK.

Figur 1. Fra seminar i Fanehallen 2016. RVR-tjenestens roll-up mangler på bildet.

Riksantikvaren er direktorat for kulturminneforvaltning og er faglig rådgiver for Klima- og miljødepartementet i utviklingen av den statlige kulturminnepolitikken. Riksantikvaren har også ansvar for at den statlige kulturminnepolitikken blir gjennomført og har et overordnet faglig ansvar for fylkeskommunenes og Sametingets arbeid med kulturminner, kulturmiljøer og landskap. Mange av Norges 6000 fredete bygg bør sikres bedre mot kriser. Riksantikvaren jobber aktivt for å bedre brannsikkerheten i kirker og tette trehusmiljøer.

Kjersti Ellewsen var med på å ta initiativ for opprettelsen av FORK, og har sittet som Riksantikvarens representant i hele perioden. Kjersti har vært leder for FORK siden 2015.

Kulturrådet gir tilskudd til kunst og kultur over hele landet, er en pådriver for nye kunst- og kulturprosjekter, driver utviklingsarbeid og er rådgiver for staten i kulturspørsmål. Kulturrådets oppgaver på museumsfeltet strekker seg over ulike aspekter innenfor museumsdrift og utvikling. Kulturrådet forvalter tilskuddsordning for sikringstiltak i museene under Kulturdepartementet, inkl. samiske museer, som skal finansiere tiltak som kan forebygge og redusere omfanget av ødelegging i sammenheng med brann, tjuveri, ran, hærverk og naturskade. Fram til og med 2020 har Kulturrådet forvaltet ordningen med statlig forsikring for verk lånt fra utlandet til utstillinger i Norge, og vil t.o.m 2022 forvalte samme ordning for verk som lånes fra norske museer og samlinger til utlandet for Utenriksdepartementet. Kulturrådet kommer med tilråding når det gjelder søknader til Kulturdepartementet om investeringsmidler til kulturbygg, der sikringstiltak kan inngå som en del av byggeprosjektet.

Ingrid Louise Flatval satt som Kulturrådets representant fra 2014-2017, og ble erstattet av Katrine Brekke fra mai 2019. Unni Fortun satt som representant i perioden mellom disse to.

Kunst i offentlige rom – KORO er statens fagorgan for kunst i offentlige bygg og miljøer. KORO skal legge til rette for, og stimulere til at kunst blir et vesentlig element i offentlige bygg og rom. Gjennom kunstproduksjon, kunstformidling, kunstforvaltning og som kompetansesenter skal KORO stimulere til økt interesse for kunst i offentlige rom. KORO forvalter Norges største samling av samtidskunst.

Fredrik Qvale fikk mandat fra årsmøtet i NKF-N, sammen med Linn Solheim, til å jobbe for å gjøre konservatorfaget kjent for forsikringsbransjen. Han tok initiativ til opprettelsen av FORK. Han har sittet som representant fra KORO i hele perioden, og siden 2019 også som representant for NKF-N.

KA er arbeidsgiverorganisasjon for kirkelige virksomheter i Norge, her under de kirkelige fellesrådene. De kirkelige fellesrådene har ansvaret for å forvalte landets kirker og har derfor en sentral rolle innenfor det norske kulturminnevernet. KA har en egen ansatt som jobber med brann- og tyverisikring. Gjennom mange år er det arbeidet med å veilede og motivere kirkeforvalterne til å øke kompetansen om brann- og tyverisikring. Kurs, utvikling av ressursmateriale og rådgivning er viktige virkemidler i dette arbeidet, så vel som å jobbe mot de politiske myndighetene og komme med innspill til tiltak som kan bedre brann- og tyverisikkerheten i norske kirkebygg.

KA har deltatt med 3 ulike representanter; Ingrid Staurheim fra 2015-2016, Cathrine Lillo-Stenberg fra 2016-juni 2019 og Hanne Moltubakk Kempton fra november 2019. Randi Letmolie deltok på møter i perioden mellom Cathrine og Hanne.

Nordisk Konservator Forbund - Norge (NKF-N) er den faglige sammenslutningen av konservatorer med profesjonell konserveringskompetanse i Norge. De arbeider med konservering og restaurering av objekter av kunstnerisk og kulturhistorisk verdi. NKF-Ns formål er å fremme tiltak som bidrar til å verne om kunst- og kulturhistoriske gjenstander. NKF-N retter seg etter internasjonale standarder. Utad arbeider NKF-N for at offentlige og private eiere blir oppmerksomme på nødvendigheten av forsvarlig konserveringsmessig tilsyn av kunst- og kulturhistoriske gjenstander i museer og arkiv, vernetede bygg og kjøretøy med mer.

Medlemmer fra NKF-N skal velges fra styret i forbundet, og rapportere tilbake til styret. Det blir derfor mer gjennomtrekk på representantene fra NKF-N enn fra de andre organisasjonene.

Linn Solheim fikk mandat fra årsmøtet i NKF-N sammen med Fredrik Qvale til å jobbe med å gjøre konservatorfaget kjent for forsikringsbransjen. Hun tok initiativ til opprettelsen av FORK. Linn startet som representant for NKF-N og satt inntil Vera de Bruyn tok over i 2015. Vera satt til juni 2015, da Lone Ørskov tok over med Thomas Ragazzon som vara. Thomas rykket opp til hovedrepresentant og fra mai 2019 har Fredrik Qvale vært representant for både NKF-N's styre og KORO. Hana Lukesova har sittet som vara for Fredrik.

RVR (restverdiredning) er et samarbeid mellom brann- og redningsenhetene og forsikringsnæringen. Formålet er å begrense følgeskader etter brann- og vannskader samt andre hendelser. RVR-tjenesten ledes og finansieres av Finans Norge gjennom selskapet FNO Skadedrift restverdiredning.

Ove Brandt er fagsjef for RVR-tjenesten i Finans Norge. Han var med på å ta initiativ til opprettelsen av FORK, og har sittet som representant i hele perioden.

Riksarkivet representerer arkivverket inkludert åtte statsarkiv, Samisk Arkiv og Helsearkivet. Arkiver består av dokumenter som har blitt til, mottatt eller produsert, i løpet av et offentlig organs, en organisasjons eller et individs "livstid". I tillegg kommer dokumenter som beskriver

og dokumenterer hendelser i tiden. Arkivene er derfor av ubeskrivelig verdi både på individnivå og nasjonalt nivå, og binder fortidens, nåtidens og fremtidens generasjoner sammen. Riksarkivet arbeider kontinuerlig med å forebygge at skader skjer, og bedre beredskapen i forhold til berging av arkivmateriale, i tilfelle en krisesituasjon skulle oppstå.

FORK tok kontakt med Riksarkivet i 2014 for å få inn en representant for arkivverket. Kristin Ramsholt har sittet som representant for arkivverket siden januar 2015.

FORK var også i kontakt med andre aktører for deltakelse i FORK, som for eksempel Nasjonalbiblioteket og Direktoratet for Samfunnssikkerhet og Beredskap (DSB). Bibliotekbransjens utfordringer innenfor dette tema er de samme utfordringer som arkivverket og det ble besluttet at FORK har den nødvendige kunnskap på bøker og papir. FORK vil forsøke å ha kontakt med DSB på andre arenaer og de er godt kjent med vårt arbeid, og har blant annet deltatt på seminarer i FORK's regi.

Rekruttering til nettverket ved frafall

Representantene fra de ulike medlemsorganisasjonen må selv sørge for erstatning ved permisjon/fracfall.

Riksantikvaren sitter med et koordinerende ansvar, og arkiverer referater og e-poster av relevans i Basecamp. Kontoen i Basecamp administreres av Kulturrådet.

Ledelse

Ledelsen av forumet er en rolle som har ligget hos Riksantikvaren fra 2015 - 2020. Etter en uttalelse fra Riksantikvarens ledelse ble det besluttet at denne rollen følger person og ikke organisasjon. Ny leder velges i slutten av 2020, da Kjersti Ellewsen har sluttet i FORK grunnet jobbskifte.

Fokusområder

FORK la som sin første og viktigste oppgave å identifisere hull i kriseberedskapen og restverdireddingen (RVR) for kulturminner i Norge, deretter har det vært et fokus å tette disse hullene gjennom informasjonsarbeid og bevisstgjøring. For å bedre rutineene innen beredskap og RVR er det viktig å ta utgangspunkt i strukturer som allerede eksisterer, og jobbe med ansvarliggjøring av eiere og forvaltere. Ansvar for god kriseberedskap må ligge hos dem. FORK skal være et nav for kompetanseinnhenting og -formidling. Vårt mål på sikt er å bli overflødig.

Identifisering av mangler er gjort gjennom å analysere hendelser i tiden FORK har eksistert og også delvis hendelser fra før 2014 (for eksempel bomben i regjeringskvartalet og brannen ved St- Jørgen kirke i Bergen).

Mangler i norsk kriseberedskap og redningstjeneste

- Kunnskapen om kunstneriske og kulturhistoriske verdier er mangelfull blant forsikringsselskaper og takstmenn, samt i saneringsbransjen og redningstjeneste.
- Takstmenn har ofte et for ensidig fokus på økonomisk verdi, og hensyntar de antikvariske og kulturhistoriske verdiene i liten grad.

- Mange eiere kjenner ikke selv verdien av det de eier (dette gjelder kirker, museer og kanskje også fredete bygg i privat eie).
- Mangel på kriseberedskap hos mange eiere (prioritering, forsikring, redningsplan og forebyggende arbeid).
- Løstøreverdier (i museer, kirker, KORO, private fredete boliger) er ofte mangelfullt registrert/ dokumentert digitalt.
- Norges faste kulturminner er registrert, men alarmsentralene bruker ikke data på dette. Redningstjeneste og 110-sentralen kjenner ikke kulturminneverdier i sitt distrikt godt nok.
- Eiere av kulturminner er ikke trent i å håndtere en krise.
- Eiere av kulturminner har liten kjennskap til hvordan redningstjenesten i Norge fungerer.
- Det er ofte dårlig kommunikasjon mellom støttefunksjonene når en krise inntreffer.
- Akutt beredskap fungerer, men det er stort forbedringspotensial for forbedring av etterarbeid og restverdiredning, og dermed reduksjon av sekundærskade.
- Det finnes konserveringskompetanse i Norge, men den brukes sjelden i forbindelse med RVR etter en krise.
- Statlige eiere er selvassurandører og støttefunksjoner under restverdiredning slår ikke inn på samme måte.
- Mange av våre kulturminner er ikke sikret mot brann.
- Kommunene har lite fokus på kulturminner i sine beredskapsplaner.

Agenda

Kunnskap om kulturhistoriske verdier fremmer bevaring. FORK har derfor brukt mye tid på å snakke om viktigheten av kulturminner og spre kunnskap om kunst og kulturminner i fora, på møtesteder og i miljøer der denne kunnskapen er ukjent. I 2014 satte vi opp følgende strategiske mål for de nærmeste årene:

- Gjøre forumet kjent ved bruk av fagtidsskrifter/ media, og bidrag på seminarer.
- Oppdatere RVR-tjenestens kontaktliste for konserveringskompetanse i hele landet.
- Fremme regionalt samarbeid mellom ulike institusjoner som forvalter kunst og kulturhistoriske verdier og det lokale brannvesen.
- Bidra til god organisering av regional kriseberedskap og RVR gjennom seminarer, kurs og møter.
- Avdekke mangler og behov i dagens rutiner og tjenester.
- Definere kompetansebehov hos forsikringsselskaper, forvaltere og redningstjeneste.
- Arrangere eget seminar 2015.
- Undersøke muligheten for å arrangere felles praktisk kurs for redningstjeneste, konservatorer og forvaltere av kulturminner.
- Jobbe for at redningstjeneste og støtte for øvrig fungerer uavhengig av hvem som eier kulturminnet og om det er forsikra.

Aktivitet 2014 - 2020

Kort historikk

FORK har hatt 24 møter siden oppstarten i januar 2014 til og med august 2020. Vi har arrangert et eget seminar, og deltatt på mange seminarer i andres regi. Vi har vært i media, og blitt invitert både til å bidra på konferanser og til samarbeid. Nedenfor følger detaljert rapportering fra vår aktivitet.

Møter

FORK hadde sitt første møte den 14. januar 2014. Møtet ble avholdt hos Riksantikvaren med KORO, Finans Norge, NKF-N, Kulturrådet og KA til stede.

I løpet av perioden 2014 - august 2020 har vi hatt 23 møter. Møtested har enten vært hos Riksantikvaren, Finans Norge, Kulturrådet eller Riksarkivet. Som fast møtepunkt har vi gjennomgått nylige krisehendelser og analysert forbedringspunkter i etterarbeidet.

FORK har kommunisert via e-post, telefon og møter, og referater og andre dokumenter er lagret i en konto på basecamp, en skytjeneste for prosjektstyring. I 2020 skal alle dokumenter over til Teams som overtar som samarbeidsform.

Samarbeid

Statsbygg

I mars 2018 ble det avholdt et møte hos Finans Norge sammen med Statsbygg. Formålet med møtet var å få statlig eier på banen med planlegging av kriseberedskap i statlige bygninger. På møtet presenterte FORK vårt arbeid og ga en innføring i hvordan norsk kriseberedskap fungerer. Statsbygg ønsket å ta dette videre innenfor egen organisasjon.

Blue Shield og ICCROM

Den norske Blue Shield-komite (BSN) er den norske nasjonalkomite av ICBS, The International Committee of the Blue Shield, som er et samarbeidsorgan mellom de fire organisasjonene ICOM, ICOMOS, IFLA og ICA. Komiteen har til formål å samle og spre informasjon, samordne innsats og påvirke myndigheter og fagprofesjoner til å ivareta kulturarven under væpnede konflikter eller ved katastrofer.

FORK og Blue Shield (BS) jobber begge med katastrofeberedskap. BS er mer fokusert på tap av kulturminner i krigsherjede områder, og med illegal transport av kulturminner over landegrensene. De er ikke bare opptatt av krigsherjinger, men også brann- og naturkatastrofer. Vi kan ha gjensidig nytte av informasjonsutbytte. BS har et internasjonalt nettverk, og FORK kan lære av arbeidet i andre land. I en verden i endring er det viktig å huske at katastrofer også kan skje her i Norge. Viktig å ta med seg erfaring fra andre land, og her kan BS være en viktig informasjonskanal for FORK.

Det er mange interessenter i Norge som jobber godt, men få som jobber med hverandre. Det er lite utveksling av erfaringer på tvers, og lite insentiv til dette. Dermed blir det også vanskeligere å få til ting.

Både BS og FORK har erfaring med at tilgangen til kriserammede kulturminner er vanskelig mens det foregår etterforskning, og dette er et område vi kan jobbe sammen opp mot politiet om å få til endringer.

Riksantikvarens internasjonale seksjon jobber med Norges oppfølging av Haag-konvensjonens annen protokoll (beskyttelse a kulturverdier under væpnet konflikt), og er dermed en naturlig samarbeidspartner for BS og FORK i arbeidet med kriseberedskap.

Riksantikvarieämbetet

FORK har hatt sporadisk kontakt med det svenske nettverket som jobber med kriseberedskap for kulturminner siden 2014. I 2017 reiste FORK til Stockholm på et todagers møte med dette nettverket. Første dag ble brukt til gjensidige presentasjoner av arbeidet, og dag to til å finne måter å samarbeide på. Det svenske nettverket jobber litt annerledes enn FORK, men gjensidig informasjon om hverandres arbeid er viktig.

Under møtet identifiserte vi en utfordring begge land har til felles; tilgangen til et krisested for rask oppstart av restverdiredning blir hindret grunnet politiets etterforskning. Vi ønsker å jobbe sammen om å løse denne utfordringen.

Gjensidig informasjon innad i FORK

Medlemmene har hatt løpende kontakt ved særlige hendelser, særlig i forbindelse med hendelser der etterarbeidet av ulike årsaker har gått trådt. FNO Skadedrift har hatt god oversikt over hendelser i hele Norge.

Flere av organisasjonene i FORK driver hver især med arbeid innenfor kriseberedskap. Vi har brukt møtene til å informere hverandre om prosjekter. Et eksempel er et prosjekt KA og Riksantikvaren samarbeidet om, hvor ulike automatiske slokkenlegg ble fullskallatet i et brannlaboratorium i Danmark.

Seminarer

Figur 2. Fra pangseminar i Oslo Kongressenter 2015. FORK's representanter foran 200 deltakere.

Pangseminar 2015

Seminarer ble finansiert av Stiftelsen UNI og Riksantikvaren, Kulturrådet og Finans Norge, og samlet over 170 deltakere fra statsforvaltning, kommuner og fylkeskommuner, museum, arkiv, brann- og redningstjenesten, enkeltpersonsforetak (konservatorer), Riksantikvarieämbetet i Sverige, NIKU, kirkeiere og kirkeforvaltningen. Museumsbransjen var klart overrepresentert.

Riksantikvar Jørn Holme holdt innledning, og vi hadde foredragsholder fra England, Danmark og Norge. For fullstendig program, se vedlegg 1.

Av miljøer vi savnet var flere fra kirkene, ledere og sikkerhetsansvarlige, forsikringsbransjen, skadesaneringsfirmaer og takstmenn. Vi må diskutere videre om vi skal gå mer i direkte dialog med forsikringsbransjen, inklusive takstmenn.

Etter seminaret ble det sendt ut et evalueringsskjema i Questback. Det kom noen tydelige tilbakemeldinger på hva FORK bør jobbe med videre. Mange er usikre i arbeidet med verdiskringsplaner for sin bygning/ institusjon, og ønsket opplæring i dette arbeidet. Verdisetting for prioritering av samlingen er det usikkerhet rundt, særlig i museumsbransjen. Denne usikkerheten kan gjøre at viktig arbeid stopper opp. FORK mener at dette arbeidet, og diskusjonen rundt hvordan dette gjøres, må foregå i museene, men det ble også et tema på fagdagen i 2016 som ble arrangert i samarbeid med Kulturrådet. Andre tilbakemeldinger var å digitalisere RVR-håndboken og arrangere praktisk RVR-kurs for konservatorer og brannredningstjeneste slik det gjøres i England.

Kulturrådets fagdag 2016 i samarbeid med FORK: Risiko og verdi

I september 2016 arrangerte Kulturrådet i samarbeid med FORK en fagdag om kriseberedskap og restverdiredning på Akershus Festning:

<https://www.kulturradet.no/kalender/hendelse/-/risiko-og-verdi>

Hovedtema var restverdiredning i forbindelse med naturskader og brann, og verdivurdering av gjenstander. Presentasjonene viste at forebyggende arbeid som risikokartlegging og verdivurdering i forkant er viktig når krisen er et faktum og for forsikringsoppgjøret i etterkant.

Programmet gikk over en hel dag og inkluderte foredragsholdere fra NIKU, museer, kirkelig felleusråd, Riksantikvaren, Oslo Brann- og redningsetat, Riksantikvareieämbetet, KORO, forsikringsbransjen, Kulturrådet og en presentasjon av FORK samarbeidet.

Seminarer i regi av Finans Norge – RVR-tjenesten

Finans Norge ved FNO Skadedrift arrangerer årlige seminarer for brannkonstabler som jobber i RVR-bilene. Seminarene går over 3 dager og innenfor denne tiden er det siden 2014 blitt satt av en halv dag til temaer innenfor redning av kulturminner. FORK har bistått med foredragsholder i ulike temaer, som kunnskap om norske kulturminner, sårbarhet og sikring av kulturminner og praktisk håndtering av ulike materialer. Seminarene har hatt ulike vertsbrannvesen. I 2018 ble det arrangert case oppgaver i Stavanger domkirke som gikk på

redning av store inventarstykker inne i kirken. Denne typen oppgaver hjelper til å konkretisere utfordringene og fremmer forebyggende arbeid og samarbeid under og etter en krise.

FORK har også bidratt på brannforebyggende forum (Ålesund 2017) og på RVR-ledersamling (Bodø 2017). I 2019 ble det arrangert restverdiredningskurs på Lauhaugmoen, og både FORK og NIKU bidro med opplæring av brannkonstabler før praktisk redning av malerier ut fra bygninger på Oslo brann og redningsetats kurscenter. Opplæringen handlet blant annet om riktig håndtering og lagring av malerier etter brann- og vannskader (se bilde).

Seminarer i regi av KA

Kirketjenerskolen 2018

KA arrangerer fagdager for kirketjenere, som en del av kirketjenerskolen. I 2018 i Trondheim var det 70 deltakere fra kirkene til stede. Brannforebygging og restverdiredning var tema på dag to. FORK og RVR-tjenesten bidro med foredrag.

Revisjon av redningstjenestens håndbok

FORK bidro til å initiere og gjennomføre revisjon av håndbok for personell i RVR-tjenesten i 2017. Håndboken kom opprinnelig ut i 2015, men delen som omhandlet kulturhistoriske bygg hadde behov for faglig korrektur. Dette arbeidet ble fordelt mellom konservatorene som er medlemmer i FORK. I tillegg ble det arrangert en workshop hos Riksantikvaren der eksterne ble invitert til å bidra. Vigdis Vingelsgaard (Anno museum), Fredrik Berthelsen (Konserveringstjenester AS) og Terje Tonne (Galleri Tonne) har alle erfaring med restverdiredning og deltok. Den reviderte utgaven har kapitler om møbler, trevirke, billedkunstverk, veggdekor, bøker, papir og foto, tekstiler, lær, skinn, bein og horn, stein og metaller, i tillegg til et innledende kapittel som understreker viktigheten av kontrollert tørking og tidlig kontakt med fagkompetanse.

I 2019 ble det lansert nye nettsider for RVR-tjenesten: RVR.no. FNO Skadedrift har finansiert prosjektet. RVR- håndboken skal digitaliseres og legges inn på rvr.no slik at den blir tilgjengelig på iPad i RVR-bilene. Den nye nettsiden har også som mål å bli bedre på statistikker og legge til rette for mer enhetlige hendelsesrapporter som skal gi hurtigere forsikringsoppgjør. Statistikkene skal leveres til DSB. Siden er sikrere enn den gamle, med egen pålogging.

Bransjestandard for saneringsbransjen – NHO Service

2. september 2016 var det et nasjonalt kriseberedskapsseminar på Helsfyr der FORK holdt et kort innlegg om kulturminner og manglene i norsk kriseberedskap for kunst og kulturminner. Dette ledet til kontakt med Lasse Tenden, bransjeditør for saneringsbransjen i NHO Service og Handel. Tenden så behovet for en egen bransjestandard for kunst og kulturminner. NHO er arbeidsgiverorganisasjon for mange bransjer og avdelingen Service og Handel er landsforeningen for bransjen Drift og Service. Under denne ligger de fleste av de norske saneringsselskapene. Bransjestandarden for saneringsselskapene er avtalen som foreligger mellom sanering og forsikringsselskapene, og definerer ansvarsforhold, hvilke tiltak som skal gjøres etter en krisehendelse og hva forsikringen dekker av disse tiltakene. Den definerer også trinnene i dette arbeidet.

Fra NHO sin nettside juli 2020: (<https://www.nhosh.no/bransjer/drift-og-service/skadesanering/bransjestandard-skadesanering/>)

Bransjestandard for skadesanering 2.0 er kommet i ny og revidert utgave. Den er utført av en gruppe bedrifter i Nettverk for Skadesanering i NHO Service og Handel, samt Finans Norge. Riksantikvaren har vært sentral i arbeidet med å tydeliggjøre standarden når det gjelder vernede bygninger, kunst og kultur.

◀ kvalitet f t in

Bransjestandarden utdyper samarbeidsforholdet mellom skadesaneringsbedrift og forsikringsselskap og hvilke elementer som inngår i prising av ulike blokker og aktiviteter.

I tillegg til å beskrive en standard samarbeidsprosedyre inngår følgende temaer i bransjestandarden.

- Besiktigelse
- Førstehjelp
- Fukt
- Brann
- Oljeskader
- Asbest
- Dødsfall
- Skadesanering vernede bygninger, kunst kultur

Bransjestandard for skadesanering 2.0 er sist oppdatert 8.mars 2019.

Figur 3. Fra nettsiden til NHO Service og handel

Arbeidet med ny bransjestandard for kunst og kulturminner startet med et møte hos NHO i oktober 2016. Deltakere i arbeidsgruppen var Lasse Tenden (NHO Service), Sindre Ulvestad (Polygon), Merete Winness (Fortidsminneforeningen), Terje Tonne (Galleri Tonne AS), Ove Brandt (Finans Norge) og Kjersti Ellewssen (Riksantikvaren).

6. april 2017 ble utkast til ny bransjestandard sendt på høring til fylkeskommunene, store museer, KNIF Trygghet, bispedømmekontorene, Sametinget og Norsk Museumsforbund.

Det kom inn høringsinnspill fra 12 av 19 fylkeskommuner. Alle fylkeskommuner leverte kontaktnavn til mottak av tiltaksplanen. Tanken bak bransjestandarden er at vernemyndigheten skal godkjenne tiltak som iverksettes på kulturminner gjennom en tiltaksplan. Fylkeskommunene var på dette tidspunktet vernemyndighet for alle bygninger nyere enn år 1537, og Riksantikvaren var myndighet for bygninger eldre enn 1537 og kirkene. Dette ga 20 ulike kontaktadresser å forholde seg til for saneringsselskapene. Etter siste revisjon av bransjestandarden (mars 2019) ble dette endret til at Riksantikvaren er mottaker av tiltaksplan for alle kulturminner. Riksantikvaren tar videre kontakt med rette myndighet ved behov. Riksantikvaren har 48 timer på seg til å svare på forslagene i tiltaksplanen.

Jorulf Brøvig Silde tok over etter Lasse Tenden som bransjedirektør i NHO, og har hatt kontakt med FORK for revisjon og formidling av standarden.

Pressemeldinger NHO Service:

<https://byggmesteren.as/2017/09/27/bransjestandard-redning-kulturminner/>

<https://www.nhosh.no/bransjer/drift-og-service/nyheter/2018/bransjestandarden-for-skadesanering-ivaretar-kulturminner/>

Informasjon på nettsider og økonomi

Medlemsorganisasjonene i FORK dekker utgifter til møtevirksomhet og annen drift. Alle har fått tillatelse til å bruke tid til dette arbeidet av sin arbeidsgiver, men ikke alle representanter har dette arbeidet nevnt i sin stillingsbeskrivelse. FORK har ikke egne midler avsatt på budsjett, eller eget mandat. I lys av dette ble det besluttet at vi ikke har kapasitet til å administrere en egen nettside for forumet. Det ligger informasjon om FORK på nettsiden til Riksantikvaren, Kulturrådet og NKF-N. Informasjonen på disse sidene er omforent i FORK.

Riksantikvarens nettside:

<https://www.riksantikvaren.no/les-om/kriseberedskap-og-restverdi-redning/>

FORK i media

Museumsnytt skrev om FORK i 2/2015.

Brannmannen hadde en artikkel om FORK i 4/2015.

Hendelsesforløp skadehendelser

RVR-tjenesten i Norge er en av de første beredskapsenhetene på skadestedet ved brann og andre krisesituasjoner. Brannmenn som er tilknyttet RVR har grunnleggende opplæring i restverdiredning av kulturhistoriske bygg og gjenstander. Deres hovedfokus er å starte fjerning av røyk og vann. På grunn av dette trenger de kontakt med fagfolk som kan gi råd om håndtering av kunst- og kulturhistorisk materiale. FORK ønsker at RVR-tjenesten skal ha en oppdatert kontaktliste på tilgjengelige konservatorer rundt omkring i landet. Riktig behandling tidlig er helt essensielt for å redusere sekundærskader på bygg/gjenstander. I disse tilfellene er forsikringsselskapet og/eller eier oppdragsgiver. Målet med oppdraget er å hindre sekundærskader, mens restaurering/ konservering vil komme på et senere tidspunkt etter taksering/ tilstandsvurdering.

Konservatorkompetansen

Etter en krise er det behov for konservatorer både til rådgivning og praktisk restverdiredning av kunst og inventar i fredete bygninger. Forsikringsselskapene har hatt lite kontakt med konservatorer som er organisert i NKF-N. FORK har ønsket å synliggjøre denne viktige kompetansen for forsikringsbransje, redningstjeneste og saneringselskapene.

I 2016 ble det sendt ut en epost hvor NKF-N oppfordret sine daværende medlemmer om å melde seg til en kontaktliste for RVR som videre skulle tilgjengeliggjøres i RVR-Håndboka. Mange meldte seg enten til kun rådgivning eller til praktisk arbeid. Det var konservatorer knyttet til både museer, kulturminneforvaltningen og privatpraktiserende.

I ettertid så vi at vi var nødt til å endre våre tilnæringsmetoder for å oppnå de resultatene FORK og NKF-N ønsker.

På denne listen ønsket vi først og fremst konservatorer som arbeider privat og/eller i institusjoner som tar konserveringsoppdrag. Medlemmer som har fast ansettelse i museer men tar private oppdrag på siden er ikke aktuelle til dette arbeidet. Bakgrunnen for dette er at

vi trenger konservatorer som vil dedikerer seg til RVR-arbeidet uten å være fastlåst hos en arbeidsgiver.

FORK ønsker i en oppstartsfasen prøve å lage et opplegg hvor vi involverer sanerings- og forsikringsbransjen og får til et møte med de konservatorene som melder seg til videre arbeid med RVR. Videre ønsker vi at det skal være en viss grad av kompetanseutvikling og faglig samarbeid innad i denne gruppen, slik at vi får utviklet et størst mulig fagmiljø med en størst mulig geografisk spredning. Konservatorene må være i stand til å møte på kort varsel og være tilgjengelig hele døgnet. Man må ha tilgang til egnede lokaler for behandling av fukt- og brannskadede gjenstander, og vedkommende må selv sørge for ansvars- og ulykkesforsikring.

NIKU har rolle som nasjonalt kompetansesenter innen konservering, med tildeling av midler fra Klima- og Miljødepartementet til å dekke nasjonale oppgaver. En av oppgavene her er å gi råd om kriseberedskap:

NIKU må ha særlig rådgivingsberedskap som et nasjonalt kompetansesenter for konservering og ved katastrofer relatert til landskap, kulturminner og interiør (branner, flom og klimarelaterte katastrofer, tyveri osv.).

(fra tildelingsbrevet 2020).

Organisering av rådgivende og utførende innen restverdireddning/ etterarbeid for kulturminneverdier må ta hensyn til dette. FORK jobber videre med saken.

Kartdata for 110-sentralene

For å sikre at 110-sentralen og utrykningspersonell tar hensyn til kunst og kulturminner ved akutte hendelser må karttjenestene som benyttes inneholde relevant informasjon. Dette er et arbeid FORK vil fortsette med i de neste årene. FORK har hatt kontaktet med ansvarlig for karttjenester i DSB, og med ansatte i 110-sentralene. Kartdata for redningstjenestene er samlet i det offisielle kartsystemet VISION som inneholder data om følgende kulturminner: fredete bygninger, kulturmiljøfredninger, tette trehusmiljø (SEFRAK-registrerte bygninger er tilbudt men er ikke aktivert), men mange sentraler og redningsbiler foretrekker å bruke tjenester fra leverandøren LOCUS som ikke har aktivert kartdata om kulturminner. DSB har anbefalt at FORK følger opp dette ved å kontakte 110-sentrallederne. Neste steg blir taletid på lederforum for lederne på 110-sentralene. Se for øvrig *Mål for de neste 6 årene* på neste side.

Oppsummering

Det har skjedd mye positivt for RVR og kriseberedskap i Norge de siste seks årene og FORK har hatt en viktig rolle i flere initiativer på kunst og kulturminnefeltet.

Vi har hatt mye direkte kontakt med brannvesenet og bidratt på mange seminarer for brannfolk som jobber i RVR-tjenesten. Dette har båret frukter og vi ser en økt bevissthet rundt kunst og kulturminner i brann- og redningstjenesten. Bransjestandarden for saneringsbransjen er sentral for å sikre kunst og kulturminner etter krisehendelser, men denne er fortsatt i implementeringsfasen og bruken må økes. Det har dessverre skjedd unødvendige sekundærskader på verneverdig inventar etter brannslukning så sent som i 2020 og dette viser at vi fortsatt har en vei å gå før tiltaksplanen blir brukt etter formålet.

I løpet av perioden 2014-2020 har regionalt samarbeid ført til flere gode intensjonsavtaler. Både Hordaland og Oslo/ Akershus har opprettet et beredskapssamarbeid mellom flere kulturinstitusjoner, og det er også startet opp et samarbeid i Møre og Romsdal. Flere kirker har verdisikrings- /redningsplan og KA har blitt tildelt statlige midler til en satsning på restverdirendning i 2019/20. I løpet av perioden har DSB tatt inn konsekvenser for natur- og kulturmiljø i sine årlige rapporter på nasjonalt risikobilde.

Mål for de neste 6 årene

Det er fortsatt mye ugjørt i arbeidet for å forbedre norsk beredskap og restverdirendning for kunst og kulturminner. Dette er arbeid som tar tid, fordi det innebærer endringer i etablerte strukturer og involverer mange aktører. Vi har følgende målsetninger for FORKs arbeid fremover:

- En tettere dialog med DSB for å finne felles mål i forbedring av beredskap og RVR for kulturminner, herunder arbeidet med å tilgjengeliggjøre kartdata for 110-sentralene.
- Bidra med undervisning på fuktteknikerstudiet på Fagskolen Oslo Akershus for fremtidige fuktteknikere. Kunnskap om avfuktning av bemalt inventar, kunst, papir og veggdekor er svært viktig og mangler i dag i denne utdannelsen. I denne bransjen er det fokus på å få ned tørketiden for å spare tid og penger, og dette passer svært dårlig med behovene til bemalt inventar og kunst etter en vannskade.
- Bidra til forbedring av rvr.no, slik at nødvendig informasjon er tilgjengelig for RVR-bilene, blant annet revidert håndbok.
- Følge opp arbeidet i KKOA (Kriseressurssamarbeid for Kulturinstitusjoner i Oslo og Akershus) og KA, slik at mal for verdibergingsplan blir implementert som mal i hele landet.
- Fortsette kontakten med ICCROM og Blue Shield Norge.
- Drive formidlingsvirksomhet, bidra på nasjonale konferanser om beredskap, blant annet Beredskapskonferansen på Elverum, som arrangeres av Høgskolen Innlandet, Politihøgskolen og Forsvarets Forskningsinstitutt.
- Jobbe mot politiet for å øke kunnskapen om antikvariske verdier og forståelsen for viktigheten av rask tilgang til skadestedet.
- Bidra til å tydeliggjøre NIKUs rolle som nasjonalt rådgivningsorgan innenfor beredskap.

Vedlegg 1. Program pangseminar 2015

Forum for kriseberedskap og restverdireddning for kunst og kulturminner (FORK)

inviterer til seminar

i Oslo Kongressenter, 15. desember 2015

Seminarer er gratis!

Hvert år rammes bygninger i Norge av brann og flom. FORK er et forum satt sammen av 7 institusjoner, og vårt overordnede mål er å bidra til bevaring av nasjonale, regionale og lokale kunst- og kulturhistoriske verdier ved kris hendelser. For å klare det må vi øke bevisstheten hos eiere, brukere, forvaltere, redningsvesen, forsikringsselskaper og myndigheter. På dette seminaret får vi presentert ulike kriser som har rammet kulturminner de siste årene. Hvilken erfaring sitter de igjen med? Hva fungerte og hva gikk galt underveis og etter krisen? I etterkant av krisene ligger læring for alle, både de som selv eier verneverdige bygninger, men også redningsvesen og myndigheter. Målet med seminaret er å inspirere til beredskapsarbeid, men også få satt agenda for FORK!

Program

- 08.30 – 09.15 Registrering og kaffe
- 09.15 – 09.25 Velkommen ved riksantikvar Jørn Holme
- 09.25 – 09.45 FORK - hvem er vi? Kjersti Ellewsen, Riksantikvaren
- 09.45 – 10.30 Emergency Planning and Salvage in the UK. Steve Emery, Historic England
- 10.30 – 10.50 Hva mister vi? Ingrid Staurheim, KA
- 10.50 – 11.20 Flommen i København. Ion Meyer, Medicinsk Museion
- 11.20 – 11.30 Tid til spørsmål
- 11.30 – 12.30 Lunch**
- 12.30 – 13.00 Brann i galleri. Ståle Fjellberg og Frode Johansen, Rogaland brann og redning
- 13.00 – 13.40 Brannen på Ringve 2015. Ivar Roger Hansen, direktør og Vera de Bruyn, konservator
- 13.40 – 14.00 Brannvesenets erfaring fra Ringve. Ole Ludvigsen, Trøndelag brann og redning
- 14.00 – 14.30 Brannen i St. Jørgens Kirke. Anne Bjørke, Bymuseet i Bergen
- 14.30 – 14.40 Tid til spørsmål
- 14.40 – 15.00 Kaffe/benstrekk**
- 15.00 - 15.30 Hordalandsgruppen, samarbeid om restverdireddning. Inger Raknes Pedersen, Bevaringstenestene
- 15.30 – 15.50 Hva kan vi redde? Terje Olav Austerheim, DSB
- 15.50 – 16.30 Spørsmål/ Oppsummering og diskusjon. Veien videre?

Adresse Kongressenteret: Folkets Hus, Youngsgate 11, Oslo